

Broddelen

Een (on)begrepen stoornis

Broddelende kinderen: informatie en advies voor ouders en leerkrachten

Yvonne Zaalen
Coen Winkelman

uitgeverij | C
coutinho

bussum 2009

'Broddelende kinderen: informatie en advies voor ouders en leerkrachten' is extra materiaal bij het boek *Broddelen – Een (on)begrepen stoornis* van Yvonne van Zaalen en Coen Winkelman.

© 2009 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Noot van de uitgever:

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0145 8

NUR 896

Broddelende kinderen: informatie en advies voor ouders en leerkrachten

Wat is broddelen?

Broddelen is een stoornis in het spreken waardoor het spreken slecht verstaanbaar is. Het spreektempo is meestal te hoog of te onregelmatig en klinkt niet vloeiend of niet ritmisch. Vaak treedt ‘telescopie’ op: klanken worden weggelaten of in elkaar geschoven (bijvoorbeeld ‘tevisie’ in plaats van ‘televisie’, ‘foewestrijd’ in plaats van ‘voetbalwedstrijd’). Ook worden klanken verplaatst of omgedraaid (‘versnelde verkering’ in plaats van ‘verkeerde versnelling’) of worden delen van woorden herhaald. Deze symptomen noemen we motorisch broddelen.

Ook op het gebied van taalbeheersing zijn verschijnselen te herkennen die maken dat de spraak lastig te volgen is: moeilijk formuleren (ook schriftelijk), vreemde zinsstructuren en woordvindingsmoeilijkheden met veel stopwoordjes ertussen. Dit noemen we linguïstisch broddelen.

Andere kenmerken

Het spreek- en schrijftempo van kinderen die broddelen worden onvoldoende aangepast aan de linguïstische, motorische of communicatieve eisen van het moment. De luisteraar zal de persoon die broddelt vaak slecht verstaan en reageren met: ‘Wat zeg je?’ De spreker merkt wel dat er iets mis is met zijn spreken, maar hij weet niet precies wat. Broddelen is als een stoornis in de verbale communicatie te beschouwen.

Doordat er bij broddelen herhalingen van woorden en klanken optreden, lijkt het soms op *stotteren*. De symptomen zijn niet specifiek zoals bij stotteren en zijn daardoor minder opvallend. Broddelen en stotteren gaan ook vaak samen.

Voor de oorzaak van broddelen zijn er aanwijzingen dat het een probleem is in het centrale zenuwstelsel. Onderzoeken hiernaar zijn recentelijk gestart. Broddelen kan pas echt vastgesteld worden bij een leeftijd van rond de 10 jaar.

Vaak is er sprake van een erfelijke component: 85% van de kinderen die broddelen hebben een familielid met een historie van spraaktaalmoeilijkheden of vloeiendheidsproblemen.

Welke voortekenen van broddelen zijn er?

Als kinderen op de basisschool of in het voortgezet onderwijs één of meerdere van de volgende kenmerken vertonen, moet de leerkracht alert zijn op mogelijk broddelen:

- ◆ een hoog spreektempo;
- ◆ telescopie bij meerlettergrepige woorden (in elkaar schuiven van lettergrepen);
- ◆ het overslaan van kleine woordjes (zoals lidwoorden en voorzetsels) bij hardop lezen, bij schrijven of auditieve geheugentaken;
- ◆ het gebruik van verkeerde woorden (semantiek) of verkeerde woordvolgorde (syntaxis) bij snel spreken of schrijven, terwijl deze niet worden gemaakt bij het rustig spreken of schrijven;
- ◆ het vastlopen in de leesontwikkeling door radend lezen, door veel fouten te maken bij het lezen in een hoog tempo en door letterspiegeling van /b/ en /d/;

- ♦ meer fouten dan op basis van de intelligentie van het kind verwacht mogen worden bij begrijpend lezen.

Ernst

De ernst van het broddelen wordt bepaald door:

- ♦ het aantal verschillende hiervoor genoemde verschijnselen;
- ♦ de frequentie waarmee deze verschijnselen optreden.

Vermoeidheid, de complexiteit van de boodschap die de spreker wil overbrengen of bepaalde stress kan broddelen doen toenemen.

Consequenties voor het leren

Communicatie is een belangrijk ingrediënt van het schoolse leren. Een probleem in de communicatie kan dan ook op vele terreinen van het leren effect hebben. Zo is het bekend dat kinderen die broddelen nog wel eens een hogere frequentie leesfouten maken dan klasgenoten, kan het handschrift moeilijk leesbaar zijn, ervaart de leerkracht problemen in het uitvoeren van opdrachten omdat de opdracht mogelijk net niet goed verwerkt is, etc.

Enkele veel voorkomende moeilijkheden die bij een aanzienlijk aantal kinderen die broddelen zijn waargenomen zullen hieronder toegelicht worden.

1 Leestoetsen:

In het leesonderwijs wordt kinderen nogal eens aangeraden om op een hoog tempo hardop te lezen. Kinderen die broddelen zullen minder aandacht besteden aan de kleine (niet betekenisvolle) woordjes. Regelmatig maken zij hierin fouten of omissies. Wat kinderen die broddelen onderscheidt van kinderen met leesmoeilijkheden is dat kinderen die broddelen deze fouten niet meer maken bij langzamer lezen, terwijl kinderen met leesmoeilijkheden hun fouten blijven maken in een lager tempo.

Advies:

Laat kinderen met een verdenking van broddelen lezen in een voor hen acceptabel spreektempo om het aantal fouten per leestekst te beoordelen. Aangezien in de verwerving van leesvaardigheid *nauwkeurigheid* van groter belang is dan *snelheid* kan op deze enigszins aangepast wijze toch een goede indruk van de leesvaardigheid verkregen worden.

2 Schrijven en handschrift

Het schrijven van kinderen die broddelen is vaak op een zelfde manier aangedaan als hun spreken. Concreet betekent dat het handschrift in een (te) hoog tempo (gezien de mogelijkheden van het kind op dat moment), maar zeker ook op moment dat er hoge eisen aan de taalformulering worden gesteld bijzonder onregelmatig is en vol kan staan met verbeteringen en zelfs ook het in elkaar schuiven van lettergrepen (telescopie). De onregelmatigheid blijkt het veranderen van schrijfrichting, het veranderen van lettergrootte of lettervorm. Dit kan zelfs binnen een woord gebeuren. Wanneer het kind gevraagd wordt om in een langzaam en zo mooi mogelijk handschrift te schrijven, zie je vaak dat de variatie, de doorhalingen en de telescopie aanzienlijk

minder worden. Het langzamere tempo geeft het kind meer mogelijkheid om dat wat geschreven moet worden te plannen, waardoor het uiteindelijke resultaat veel beter is.

Advies:

Maak duidelijk aan het kind dat wanneer spelling of handschrift prioriteit heeft, het kind extra tijd zal krijgen om de opdracht te vervullen. Wanneer bovenstaande minder van belang is, kan achteraf gevraagd worden aan het kind om een oordeel te geven over de netheid van het werk. Het niet nakijken van materiaal vanwege het soms 'chaotische' handschrift raden wij ten zeerste af.

3 Spreekbeurten

Personen die broddelen presteren beter op een hoger alertheidniveau. Bij spannende gebeurtenissen is het alertheidniveau aanzienlijk hoger. Spreekbeurten en boekbesprekingen zijn bij uitstek momenten vol spanning. Deze spanning in combinatie met de voorbereiding die de leerling heeft gedaan zal leiden tot nauwkeuriger geformuleerd, gecontroleerd en verstaanbaar spreken. Dit in tegenstelling tot kinderen die stotteren voor wie spreekbeurten en boekbesprekingen soms aanleiding zijn voor ernstige spreekmoelijkheden.

Advies:

Moedig kinderen aan zich goed voor te bereiden, langzaam te spreken en korte zinnen te gebruiken.

4 Toetsen en verslagen: broddelverklaring

Het overbrengen van een boodschap kan voor een kind dat broddelt erg lastig zijn. Niet alleen het kiezen van de juiste woorden of zinstructuren, maar zeker ook het aanpassen van de boodschappen aan de voorkennis van de luisteraar of lezer kan voor sommige kinderen die broddelen de nodige problemen opleveren.

Advies:

Duidelijke instructie over wat er in formulering precies verwacht wordt (bijvoorbeeld: 'Schrijf ook alle tussenstappen van de berekening op') kan misverstanden voorkomen. Ouders kunnen aan de logopedist een broddelverklaring vragen.

5 Gedrag

Een van de onderliggende oorzaken van broddelen is een vorm van ongeremdheid. In het gedrag van broddelende kinderen kan dat merkbaar zijn in impulsief reageren, moeite hebben met het stoppen van activiteiten waaraan men begonnen is (bijvoorbeeld moeilijk kunnen stoppen met vertellen) en onvoldoende alert zijn op waar spullen worden neergelegd. Zo kan een kind bij binnenkomst van de school of thuis zijn spullen achteloos neerleggen. Doordat dit *onbewust* gebeurt, kan het kind de spullen later niet gemakkelijk meer vinden. Bij het zoeken van spullen worden nogal eens verkeerde zoekstrategieën gebruikt: 'ik kan het niet vinden', 'waar ligt het nou?'

Advies:

Leer het kind om bij het zoeken te denken: 'mijn rugzak, waar is mijn rugzak'. Door langzamer te handelen en meer alert te zijn op het *voorwerp* dan op de het resultaat zal het voorwerp sneller gevonden worden.

Bij impulsief storend gedrag raden wij aan om het kind vriendelijk duidelijk te maken wat er in deze situatie precies gebeurt en hoe het kind het best kan handelen. Bijvoorbeeld: 'Ik zie dat je heel graag als eerste wilt gaan maar andere kinderen willen soms ook als eerste' klinkt anders dan een vermanend 'wacht nou eens even op je beurt'.

Behandeling van broddelen

Wat doet de logopedist:

Na uitgebreide diagnostiek zal de behandeling zich richten op die aspecten van het broddelen die de communicatie nadelig beïnvloeden. Bij (jong)volwassenen richt de behandeling zich vooral op:

- ♦ bewustwording van de eigen spraak;
- ♦ uitspraaktraining, gericht op verstaanbaarheid;
- ♦ training in correct formuleren;
- ♦ ritme- en intonatietraining;
- ♦ vertragen van de spreeknelheid;
- ♦ trainen van een natuurlijk ritme en accenten;
- ♦ vergroten van de oproepsnelheid van de woordenschat;
- ♦ vergroten van de concentratie en de aandachtsspanne.

Prognose

Basisschool kinderen

Voldoende taalvaardigheid (lezen, schrijven, spreken en luisteren) is belangrijk om efficiënt, gemakkelijk en effectief met anderen te kunnen communiceren. Van broddelende sprekers is bekend dat zij op alle vier de taalvaardigheden problemen kunnen ervaren.

Puberteit

In de ontwikkeling van de spreeknelheid is er tijdens de puberteit sprake van een groeiende vorm van zelfreflectie, juist ook ten aanzien van het spreken. In zijn jonge jaren was de persoon zich vaak niet bewust van zijn niet-vloeiendheden. In de puberteit, een voor de mens zeer kwetsbare periode, komt geleidelijk het besef van afwijkende spreek. Vaak ontstaat deze bewustwording onder invloed van opmerkingen uit de persoonlijke omgeving. De puber krijgt dan opmerkingen als 'Man, wat spreek jij onduidelijk!'; 'Je mag wel eens wat duidelijker spreken, zeg!' en vaak 'Wat zeg je?' te horen krijgen. Uit deze opmerkingen begrijpt de puber wel dat hij iets niet goed doet, maar hij weet niet wát hij niet goed doet. Hij kan zich dus ook niet verbeteren. Hierdoor kan de broddelende spreker onzeker worden over zijn spreekprestaties. Het resultaat van de behandeling hangt, naast de ernst van het broddelen, af van doorzettingsvermogen, concentratievermogen en motivatie.

Vergoeding

Het onderzoek en de behandeling van broddelen worden als regel vergoed door de ziektekostenverzekeraars, na verwijzing door huisarts of medisch specialist.